

symfonická harmonická proměnná jedinečná a pohostinná umělecká společenská kulturní folklórní m
muzejní divadelní taneční zvučná filmová symfonická harmonická proměnná jedinečná a pohostinná um
proměnná jedinečná a pohostinná umě
taneční zvučná filmová symfonická har
ová symfonická harmonická proměnná
muzejní divadelní taneční zvučná film
proměnná jedinečná a pohostinná umě
taneční zvučná filmová symfonická har
pohostinná umělecká společenská kulturní

Okolnosti pořízení domu čp. 117 v Hrnčířské ulici ve Velké Bíteši městem v roce 1715

(Příspěvek k výročí 300 let městské držby domu)

Dzielnicy Ca. **1000**, a **1000** **Czuj**
Ca. **1000** **Stan** **103** **Nabliż** **wy**
tenz **stan** **przy** **dzi** **1000**

Aug. 100 **8.**

22 21 5 ca. 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000	1000 1000 1000 1000

Saint **1070** **39**

Okolnosti pořízení domu čp. 117 v Hrnčířské ulici ve Velké Bíteši městem v roce 1715

(Příspěvek k výročí 300 let městské držby domu)

Jan Zduba

OBSAH

Nemovitost starobrněnských cisterciaček před třicetiletou válkou	5
Počátek snahy kláštera o obnovu svého zdejšího hospodaření	6
Stavební obnova domu a spor o hospodu	7
Přetrvávající spory o pozemky	11
Čtvrt století collaltovské kurie	13
Vyřešení sporu - pořízení nemovitosti městem	15
Obecní dvůr s hospodářstvím a ubytováním	16
Úřední ohlednutí za kupem nemovitosti	18
Proměna městského dvora v obecní školu	19
Obecní nemovitost v současnosti	20
Poznámky	21

Obrázek na titulní straně:

Dům „kurie“ v detailu na vedutě města z roku 1728 (viz str. 12).

Na předešlé:

Výdaje na pořízení a údržbu domu v roce 1715 dle obecního počtu (SOkA ZR, f. AMVB, sign. C 18, č. 39).

Foto na předposlední straně:

ZUŠ v současnosti. | Foto: Archiv ZUŠ, Jan Zduba, Tomáš Škoda |

Foto na zadní straně obálky:

Budova bývalé kurie, nyní ZUŠ, v roce 2015. | Foto: Jan Zduba |

Vydavatel: Informační centrum a Klub kultury Města Velké Bíteše, příspěvková organizace
Grafické zpracování: Ondřej Šimeček, Autor: Jan Zduba
Tisk: Eurotisk Navrátil s.r.o., Uherský Brod.
Vydáno: Zář 2015

Dlouhověkost velkobítešské městské obce přirozeně přesahuje zítý časový horizont svých jednotlivých členů. Proto na letos dosažených 300 let, po kterých je dům kdysi zvaný „kurie“ ve vlastnictví obce, tu lze nahlížet dvojím způsobem. Z pohledu člena obce se koupě domu udála v nepamětných dobách a vlastnictví domu obcí je pro něj zažitou samozřejmostí. Z pohledu obce jakožto zdánlivě nesmrtelné právní osoby spadá výročí naopak do dob víceméně pamětných, neboť v archivu městského úřadu byly dokumenty i z této doby uschovávány. V nich je zaznamenána dlouhá cesta, na jejímž počátku stálo právní nedorozumění s vlastníkem nemovitosti, které bylo vyřešeno po několika desítkách let právě využitím vzácné příležitosti převodu vlastnických práv. Přitom tato koupě na jaře roku 1715 vyžadovala pro výši nákladů jistou odvalu městské rady v čele s primátorem Šimonem Františkem Adrianem, pro které toto rozhodnutí stálo na hranicích finančních možností. Požadovaná částka totiž představovala přibližně 140 % obecního rozpočtu v daném roce. Přestože radní tehdy neměli přesvědčivě životaschopnou představu o využití pořízeného reprezentativního domu, trvale se snažili nacházet pro něj účelné využití. A naopak dům opakovaně posloužil za vhodné východisko z vyvstalých potřeb města, ať už to bylo pro účely slušného ubytování nebo školní výuku. Výročí tak vybízí ke vzpomínce na tehdejší rozhodnutí městské rady a uvážení jeho snad výhradně pozitivních dopadů na obecní správu, zvláště když je toto dávné rozhodnutí ve svých důsledcích stále živé.

NEMOVITOST STAROBRNĚNSKÝCH CISTERCIAČEK PŘED TŘICETILETOU VÁLKOU

Domovní parcela dnešní základní umělecké školy čp. 117 na okraji Hrnčířské ulice ve Velké Bíteši mívala vždy zvláštní postavení. Od 13. či 14. století se nacházela v opevněném městském areálu u jedné z městských bran a poblíž kostela. V roce 1414 byla v soupise domovních parcel, který byl pořízen za účelem sepsání městských příjmů, zmíněna jako dvůr ležící u Kostelní brány osvobozený od úroku a platů. K tomu je ovšem nutno dodat, že určení zápisu k tomuto domu není zcela jisté, ale pouze pravděpodobné. Vzhledem k tomu, že u tohoto dvora nebylo zmíněno jméno držitele, je možné, že jej vlastnil někdo, kdo tu nebydlel. Zmíněný soupis přitom nevyovídá o výlučnosti této domovní parcely, neboť se takovýchto „dvorů“ nacházelo v Bíteši vícero, zvláště v Lánicích. Je přitom možné, že tyto „dvory“ vznikly ve druhé polovině 14. století za přechodné markraběcí držby Bíteše a zahustily tak dosavadní zástavbu. Přesto tento „dvůr“ nebyl zaměnitelný, když dal jméno polní trati - v roce 1414 zvané „Za dvorem na městském příkopu“ (později „Za Valy“, nyní ulice Za Školou a Sadová).¹ Prvním prokazatelným vlastníkem domu byl králové klášter sv. Panny Marie cisterciacek na Starém Brně, který je takto doložen nejdříve k roku 1459.²

Soupis svatojiřského úroku z roku 1594 zhotovený městským úřadem zaznamenává, že byl tento placen i ze tří

domů (čp. 117, 120 a 121), u kterých městské gruntovní knihy nezaznamenávaly převody držby.³ Tyto domy totiž spadaly pod správu klášterního zbraslavského rychtáře, který o nich vedl úřední evidenci. Nárožní dům čp. 117 s větším hospodářstvím, jehož domovní parcela bývala větší o dnešní čp. 196, tehdy držel hrncíř Martin Hošek. V roce 1641 byl dům připomenut jako pustý Gambovský. Další dům čp. 120 v roce 1594 držel tkadlec Ondřej, po kterém je k roku 1627 připomenut Jan Ledvinka. Třetí dům čp. 121 držel v roce 1594 hrncíř Kříž a po něm je k letům 1613 a 1621 připomínán Václav Turek.⁴ Za třicetileté války však všechny tři domy zpusťly. K nim náležející pozemky začal užívat farář a někteří sousedé, část pozemků ale také zpusťla.

POČÁTEK SNAHY KLÁŠTERA O OBNOVU SVÉHO ZDEJŠÍHO HOSPODAŘENÍ

Svého majetku ve Velké Bíteši měl Starobrněnský klášter sílu se znovu ujmout až po 22 letech od konce třicetileté války. Tehdy již pět let stála v čele kláštera abatýše Justýna Wagnerová, která napsala městu poprvé 1. září 1670 dopis. Požadovala v něm, aby město zamezilo svým členům obdělávat role náležející ke třem klášterním domům ve Velké Bíteši, neboť je bítešští měšťané a sousedé užívají bez vědomí a vůle konventu a konvent z nich nemá úrok ani desátek.⁵ Tyto pozemky abatýše vyčíslila na 4 lány,

louky, zahrady a lesy. Bítešští ale během týdne neodpověděli, a tak 8. září přišel městu dopis v téže věci ze Zbraslavi a podobný obdržela asi též vrchnost v Náměšti. Nato radní abatýši 9. září odpověděli, že se v městských knihách nic takového nenachází, ať se podívá do urbáře konventu, anebo ať se zeptá svých poddanných. Sousedé že užívají role z toho důvodu, že na těch domech mají své pohledávky, že ty role každý rok hnojí a že každoročně platí desátek zdejšímu faráři. Pokud tito sousedé obdrží nějaký „oužiteček“, užívání rolí přenechají konventu; ale bez toho by se jim stala křivda. Co se týče množství pozemků, mezi sousedy se vynajde pouze lán jeden. A dále radní prohlásili, že budou velmi vděční, pokud konvent své zdejší domy nechá vystavět a osadí dobrými hospodáři. V této věci přišel ještě 8. října od vrchnostenského hejtmana z Náměště dopis, vyzývající Bítešské, aby vyšli při zjišťování klášterních pozemků vstříc. A tak asi tehdy vznikl následující soupis pozemků:

„[Při] *Hoškově chalupě* [čp. 117]:

Při cestě jdouce k Březskému kůsek roli, pan páter ji užívá.

Co Pavel Kostelecký užíval, troje hony.

Vedle Jana Bokra třetí kus, zarostlá borovím.

Vedle Hamrlovy kus roli, něco též zarostlý borovím.

Nad Horním mlejnem za Lánice též kus roli.

Polóděli, co pan páter užívá, za kostelem ležící kůsek roli proti Skálově.

K Ledvinkově chalupě [čp. 120]:

Nad loukou Markytánovou kus roli.

*K třetí chalupě [čp. 121]:
U chobotu nad Skalním rybníkem kósek roli“.*

Výše uvedeným výčtem dopisování prozatím skončilo a záležitost zřejmě zůstala víceméně při starém. Snaha kláštera o obnovu svého hospodaření ovšem nepolevila, naopak v roce 1673 vyústila v objemný soupis stálých příjmů. Nový urbář měl však své nedostatky, jelikož vznikl nejspíše tak, že byly do něj ze staršího urbáře přepsány poslední zápisy, které dokládaly stav, jaký asi byl na počátku třicetileté války (snad v roce 1624). Dle tohoto urbáře držel čp. 117 Martin Bílek, další domy tkadlec Ondřej a Bartoloměj Hodovský.⁶

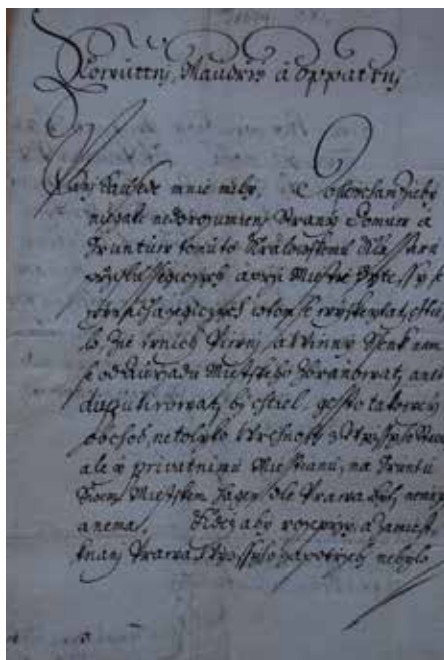
Srovnáme-li nyní svatojiřský úrok z roku 1594 placený městu a z roku snad 1624 placený klášteru, vyjdou tyto počty: z čp. 117 městu 7,5 groše 2 denáry a klášteru 14 g., z čp. 120 městu 3 g. a klášteru 1 g., z čp. 121 městu 2 g. a klášteru 1 g. Držitelé těchto klášterních gruntů tak kdysi odváděli, zdá se, pravidelný plat z nemovitostí jak klášteru (16 g.), tak městu (necelých 13 g.).

STAVEBNÍ OBNOVA DOMU A SPOR O HOSPODU

Naznačená rozepře se začala probouzet v roce 1677, kdy klášterní polesný nechal skácet stromy v bitešském území. Ovšem 80 borovic přitom náleželo zdejšímu měšťanu a radnímu Janu Bokrovi, který 20. května poslal s podporou rady města do kláštera stížnost. Probošt Pavel Augustýn Stokandel

o dva dny později uznal omyl a projevil vůli Bokrovi dříví vynahradiť. Přitom se zmínil, že klášter má fundaci mezi sousedskými lesy náležející k bitešským gruntům, jak je zaznamenáno v klášterních knihách, privilegiích a urbáři z roku 1505. A tyto lesy nebyly klášteru dosud vykázaný, proto se polesný dopustil omylu. Stokandel v tomto dopise započal nótu v duchu, že pokud radní nevyjdou vstříc, klášter postoupí spor k bitešské vrchnosti a zemskému hejmanství. Tuto výhruznou nótu si klášter v dopisech podržel po několik let.

V červnu následujícího roku 1678 císař potvrdil klášteru privilegia. Tato podpora zřejmě vedla k tomu, že abatyše s proboštem pověřili otce svého polesného,

Začátek dopisu abatyše Roziny Tengellotové z 27. 1. 1679 adresovaného městu (SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 5).

aby vystavěl dům na místě někdejší Hořkovské chalupy (čp. 117). Zřídit v něm měl „*hospodu a šenkhaus svobodný*“ s výčepem vína, piva a páleného. Provoz výčepu započal po vánočních svátcích. Tehdy tajně za tmy byl přivezen sud piva, dvě vědra vína a menší množství páleného. V noci z pátku na sobotu byl vystrčen z domu vích, čímž byl provoz viditelně otevřen. Ukázalo se, že umístění domu má své výhody, neboť v neděli po mši zamířilo mnoho přespolních lidí z kostela právě sem. Cena i kvalita pití byla zřejmě příznivá, když se přidali někteří domácí lidé, kteří si dokonce nosili pití i domů.

Městský úřad v čele s primátorem Pavlem Adrianem si toho samozřejmě všiml a podnikl kroky vůči tomuto nelegálnímu výčepu. Rychtář Tomáš Šandera postavil hlídku naproti před dům Jakuba Kozla (čp. 106). Ta utřala vích a zadržovala přespolní lidi, kteří vycházeli z hospody. Tito se pak ocitli ve vězení v zadní části radnice, kde zůstali z vůle vrchnostenského hejtmána vícero dní. Domácím lidem hlídka odebírala pití, které si nesli domů, a tito domácí byli nuceni koupit si od města každý po vědru panského vína. Ti, kteří odmítli, byli vězněni spolu s přespolními. Následně městský úřad zajistil hlídkování okolo města za účelem, aby se do klášterní hospody nemohlo dovézt žádné pití.

Další pokus o provoz klášterního výčepu se udál měsíc nato, při přípravách na hromniční jarmark. Koncem ledna 1679 se klášterní úředníci pokusili propašovat do města zboží. Polesný se svým otcem, vysloužilý vojenský důstojník Fuchs a důchodní písař přivezli z kláš-

tera na čtyřech saních zakryté víno, pivo a destiláty k jarmarku i výčepu. Hlídka je však na mostě zadržela a podala zprávu městskému úřadu. Klášterní úředníci se snažili jakýmisi výmluvami se do města dostat, avšak po čtyřech hodinách za tmy museli s hanbou odvézt vše zpátky a na pátých saních odvezli i dříví. Bez zboží ovšem pouštěni byli. Tato příhoda byla pro městské představitele natolik silná, že městský písař Kliment Špalek učinil do nejstarší městské knihy o této události pamětní zápis.⁷ Ovšem pamětnímu zápisu předcházelo ještě nepříjemné dopisování.

Nejprve 24. ledna 1679 přišlo z vrchnostenského úřadu z Náměště vyjádření, že klášterní hospoda („*schenkhaus*“) byla zavřena právem. O dva dny později odtamtud přišlo doplnění, že po konzultaci s brněnským právníkem je tento postoj potvrzen a že vrchnostenský úřad nemá žádné doklady, které by takový výčep povolovaly. Následujícího dne 27. ledna odeslala městu dopis nová abatyše Rozina Tengellová s tím, že se doslechla o zabraňování výčepu piva a vína v klášterních domech městským úřadem s argumentem, že by takový obchod nemohl na svém území ponechat ani vrchnosti z vyššího stavu, ani privátnímu měšťanu. Abatyše argumentovala tím, že klášterní domy jsou svobodné, proto se na ně nevztahuje městské právo. Vyzvala město k předložení nějakého dokumentu, který by prokázal, že má město na klášterních domech nějaké právo. A pohrozila soudem. Město na to 1. února odpovědělo, že právo k vaření a vystavování piva „*kde se jim líbí*“ mají pouze ti „*obyvatelé, kteří v rybníckém okršku bydlí*“.

Další dopis z kláštera odeslal 7. února úředník Dechau. Vysvětloval, že dle dochovaného privilegia byl klášter obdáván předmětným domem s hospodou králem Janem v roce 1326 a nebyl poddán ani městu ani hraběti. Proto klášter má právo hospodu obnovit, i když byl dům pustý přes padesát let a město užívá jeho pozemky (k tomuto je nutno z dnešního pohledu podotknout, že tato argumentace byla ze strany kláštera pomýlená, neboť zmíněné privilegium nedokazuje žádný klášterní majetek ve Velké Bíteši). Následně 12. března 1679 městský úřad sepsal klášterní pozemky ve Velké Bíteši a jména jejich uživatelů:

- farář užívá 3 kousky, tj. 8 mír a 4 achtele,
- Tomáš Odvářka užívá 1 kousek, tj. 8 mír,
- Jakub Kozel užívá 1 kousek, tj. 6 mír,
- = celkem 5 kousků rolí, tj. 22 mír 4 achtele;
- ladem leží 5 kousků, tj. 20 mír a 4 achtele.

Mezitím 27. února 1679 abatyše Rozina napsala do Náměště hraběti kvůli

Pečeť Antonína hraběte z Collalto na dopise z 4. 5. 1689 (SOKa ZR, f. AMVB, sign. C 5).

výčepu vína, piva, vinného páleného na domě v Bíteši a ohledně pozemků. Odpověď zřejmě nedostala, a tak napsala hraběti znovu 15. března podobný dopis o klášterních pozemcích a domech v Bíteši. Pak 5. května byl z kláštera odeslán další dopis týkající se prodeje piva v klášterním domě v Bíteši a žádosti o vrácení polí. Abatyše se pak rozepsala 11. května, kdy reagovala na dopis města z 1. února. Psala v něm, že nenapadá městská práva, ale že hájí „starožitná“ třistaletá práva svého kláštera. Tato práva nemohl klášter v uplynulých letech užívat „skrže mnohé vojenské běhy“, a proto její grunty zpustly. Nyní tato práva opět „pohledává a vyzdvihuje a k předešlým užitkům přivésti usiluje“. A že mu patřilo pozemků více, než město přiznává, totiž „dobrý díl a některý lán rolí mezi jinšíma příležitostmi“. Dále vyzvala město, aby prokázalo, že klášterní domy neměly šenkovní právo, a aby předmětné role klášteru postoupilo. Zdá se, že jediný domnělý důkaz pro svůj požadavek spočíval ve starém klášterním urbáři. Nakonec pohrozila zemskou vizitací.

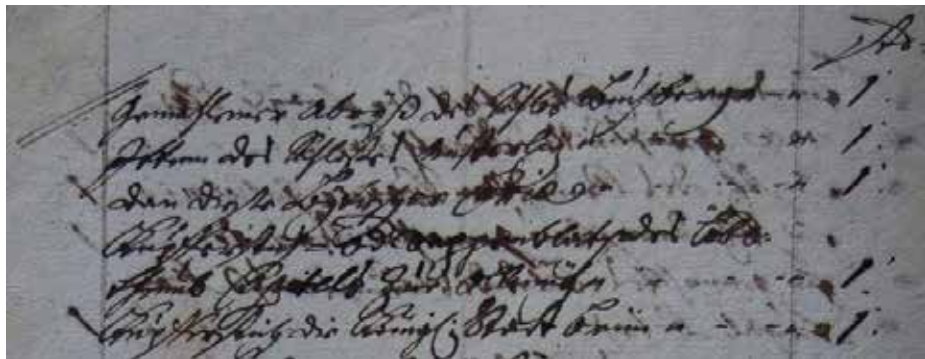
Klášter pak v srpnu téhož roku 1679 na svou žádost obdržel od císaře výroční trh. Přestože se toto privilegium Bíteše nedotýkalo, klášterním představitelům zřejmě dodalo sebevědomí a patrně se snažili o další provoz výčepu, přičemž městský úřad jim ještě v srpnu podruhé ut'al slaměný vích. To rozvířilo další jednání. Klášter si najal brněnského advokáta Aušperského, který přijel 24. srpna 1679 jednat s představiteli města. Aušperský nejprve „mnohé a všeliké věci jest přednášeti ráčil“. Na to mu městský

úřad dal odpověď, že „na mnohé nepovědomé jalové a daremní řeči mnohých lidí, již v Pánu Bohu odpočívající, předešlá Její Milost panna, panna abatyše, a nynější Jeho Milost pan probošt, takový krunt aneb živnost jednu od mnoha let pustou v místě zdejších vyzdvihnouti a vystavěti - ano i taky nedávno nějaký vymyšlený šenk (čehož jakživo nebývalo) v tomž sobě zaraziti a způsobiti oumyslu býti ráčili“. Aušperský na to odpověděl, aby „aspoň vedle pořádky várky na tenž krunt činiti povolili“. Za město následovala odpověď, že „nemajíce pak tenž krunt často jmenovaný žádného práva nikdáž k takovým várkám, ano i taky jsouce to proti našim obdarováním a městským svobodám, toho se dokonce povoliti nemohlo a nemůže“. Aušperský dále řekl, že by abatyše „pro dobré sousedství od těch všech věcí již upustiti ráčila, jen toliko aby [město] nákladnický pivo tamž šenkovati a pálený protiva obyčejnému platu vrchnosti [města] pálití povolili“. Na to nemohl městský úřad hned odpovědět a žádal Aušperského o „některý malý čas“. S tím Aušperský souhlasil, dostal od města dva mázy starého vína⁸ a odjel

zpravit abatyši. Město pak 4. září odeslalo abatyši dopis⁹, ve kterém nejprve shrnulo jednání s jejím právníkem, a dále vyjádřilo své stanovisko ve věci „šenkování toho piva nákladnického a pálení páleného na temž kruntě [...] slavnému conventu patřícím“. Totiž že se nikdy na klášterních domech nešenkovalo, ani pálené nepálilo, ani klášter nikdy předtím o to „proti městu anebo starobylému obyčejí“ neusilovalo. A že nelze tomu vyjít vstříc, neboť by z takové „příčiny roztržitosti a nedorozumění“ se „mnohé nevole, různice, povyky, pokřiky a naposledy i mordy i všeliké dluhy (a to vše městu navzdory a ke škodě) působily a činily“. Město nakonec projevilo vstřícnost vůči klášterem uvažovanému osazení klášterních domů hospodáři, „kterých by buďto s koňmi anebo řemesly svými, tak jako předkové jejich se živili, ano i vedle obce města zdejšího (kromě contributi a všelikých povinností vrchnosti své milostivé) dle slušnosti trpící byli“. A nakonec poukázalo na oboustrannou potřebu „dobrého sousedství“.

Stanovisko města podráždilo abatyši Rozinu, která odpověděla městu již 7. září. Nejprve se rozohnila nad tím,

Zmínka o vyobrazení bítešské kurie v soupise z 1. 2. 1714 (SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 5).

že by město určovalo způsob obživy klášterních poddaných a že město neuznává právo, které klášter obdržel dříve než Bíteš.¹⁰ Dále že případ nepostoupila k vyššímu právu „*pro zachránění dobrého pokojného sousedství*“ a že klášter proto upustí od toho, že by „*ty domy klášteru zadané a všech povinností neb platů osvobozeny byly i pivo vařiti každý měšťan a taky náš dům mohli*“. Požadovaný poplatek 6 zlatých z prodeje páleného na klášterním domě že si klášter vyřídí s vrchností města, která jej vyžaduje. A tak „*strany šenku piva aneb jinšího obchodu městského nezamezeného od pánův se jinší odpovědi dále nedávám a že netoliko svobod královských klášteru propučených zlechčovati se neosmělí, ale i chudých měšťanův obchod tudy slušně přichrániti se vynasnaží nepochybuji. Jináče já a klášter můj starobylým obyčejem práv a svobod se držeti příčinu míti budu*“.

PŘETRVÁVAJÍCÍ SPORY O POZEMKY

Tím byl, zdá se, prozatím vyřízen spor ohledně klášterní hospody. Dosud nevyřešeny však zůstávaly klášterní pozemky. Proto představitelé města jednali v této věci 20. září 1679 na náměšťském zámku s hrabětem a hraběnkou.¹¹ Ještě před tímto jednáním městský úřad reagoval na dopis abatyše ze 7. září a napsal své stanovisko náměšťskému hejtmanu, ve kterém uvedl odkaz na udělení práv od Lacka z Kravař a markraběte Jošta. Dále se zmínil, že ona hospoda či pivnice v uvedeném roce 1326 (v tehdejším

přepisu byl napsán letopočet 1626) byla povolena zřejmě na Starém Brně a nikoli v Bíteši. Dále zmíněné tři klášterní chalupy v Bíteši, jedna s polnostmi a dvě s předcházejícím domem nesousedící bez polí v Hrnčířské ulici, že se těchto ujmul hrabě jakožto bítešská vrchnost. Z nemovitostí že se platí kontribuce a jiné královské daně, vrchnostenské platy, ad. Zmínil ještě svou snahu, aby sousedé užívající klášterní pozemky nepřišli ke škodě. Tyto pozemky že byly před dvěma lety na vícero let pronajaty, že u souseda Martina Hoška bývala hrnčířská dílna, v roce 1674 u Martina Ledvinky kožešnická dílna a žádná hospoda či výčep, dle starých privilegií že město nic nenašlo. Rybníček že byl v roce 1632 prodán s loukou a od roku 1675 jej má Mates Jelínek, k čemuž se vztahuje pravidlo: co je prodáno, nemůže být vydáno. Že město platí vrchnosti ročně 60 zlatých za víno a další poplatky za pivo a pálené, tím že má zaručeno, že nevznikne nový výčep.

Následně 22. září Bítešští odeslali do kláštera dopis, jehož obsah abatyše zhodnotila slovy: „*jakoby klášter můj něco ke škodě a praeiudicium města jejich činiti a nadáním jejich se zastíratí aneb je na sebe táhnouti oumysl měl*“. Odpověď sepsala 29. září, ve které se ohrazovala proti tomu, aby bítešské klášterní grunty spadaly pod městskou jurisdikci, a to z důvodu zeměpanského nadání kláštera. Znovu se vyjádřila proti určování městem, kým mají být klášterní domy osazeny, že se tyto řídily zbraslavským rychtářem. A co se týče městem nepřiznaných a klášterem nedovoleného uží-

vání klášterních pozemků, to že bude na náklady města vyhledáno včetně loučky, rybníčka a role, které byly bez vědomosti kláštera jedním úředníkem odprodány, za což bude klášter chtít odškodné („satisfakci“). A zase pohrozila soudem u královského tribunálu.

Někdy v průběhu roku 1679 městský úřad vypracoval následující výkaz majetku kláštera ve Velké Bíteši. Jeho správnost potvrdil za klášter probošt Petr, který jej srovnal s klášterním urbářem.

„Jsou ku klášteru přináležející domy 3 jakž následuje.

- Grunt Hoškovský jest všečen na místo pustý. Byl na něm hospodářem před dávným časem Mikuláš Hošek, ku kterémuž sice podle gruntovních knih zbraslav-

ských se nachází že by měly náležeti 3 lány, až posavad nachází se 5 kusův, šestý kus užívá jeden soused Hadrian [Pavel Adrian], což on od jednoho sirotka z toho gruntu ukoupil [Mates Jelínek v roce 1632], má na to z kláštera povolání. Ostatek rolí jsou lesem zarostlý a těch lesův dobře jest na 2 hony vysekáno.

- Druhý grunt Martina Ledvinky jest všečen pustý a jest toliko chalupa, a ten kus roli pod 6 měřic.

- Třetí chalupa pustá Turkovská jménem náleží k ní kus roli pod 2 měřice.

Ty roli leží v položení těchto, za kostelem na Polouděli jeden kus na 4 hony,

U vejhona 2 kusy 2 hony,

Za rybníky jeden kus,

K vlkovský cestě leží Polouděli 5 honů, díl jeden kus.

V roce 1728 se „libera Curia“ nacházela ve stavu po nákladné collatovské přestavbě z poloviny 90. let 17. st. Budova měla do ulice světlou zřejmě okrovou a do zahrady bílou fasádu, výraznější barokní štít směrem ke kostelu, vrata klenutější a nad nimi patrně collatovský znak, střechu pokrytou šindelem, dřevěný plot u zahrady, dům čp. 118 byl zřejmě stržen (Archiv města Brna, V3 Knihovna Mitrovského, Hofferiana, sbírka vedut moravských měst, sign. 3/9).

*Užívají těch rolí v Bíteši:
Kozel 2 kusy,
Ryšánek 1 kus,
Bartošek 1 kus,
pátej kus leží pustež.*

*Lesů 3 kusy:
Na Špimbercích 1 kus,
Nad Skalním rybníkem 1 kus,
V Kozlatech 1 kus.“*

Zdá se, že se klášter nadále nevzdával snahy provozovat v Bíteši výčep. Město mu v této věci napsalo 10. listopadu 1680 a odpověď sepsal 15. listopadu probošt Pavel. Ten obhajoval právo tří domů v Bíteši na pálení a prodej páleného. Probošt zároveň napsal v této věci do Náměště bítešské vrchnosti. Náměšťský hejtman o tom 20. listopadu podal zprávu městskému úřadu s tím, že nechce proboštově žádosti vyhovět a povolit v Bíteši další výčep. Tím nepřijemné dopisování skončilo.

Klášter, jak vidno, nenašel ve Velké Bíteši dobré sousedství dle svých představ a spory zůstaly nevyřešeny. Jejich rozuzlení se pro klášter naskytlo 12. července 1688, kdy císař Leopold dovolil klášteru koupit od strahovského opata a generálního vikáře premonstrátského řádu Hyacinta Hohmanna vsi Jezeřany a Lidměřice pro zlepšení hospodaření s branišovským statkem, které trpělo nedostatkem poddáných a vzdálenými robotami. Náhradou klášter musel prodat Černčín s poplužním dvorem, Nosálovice, Zvonovice, dvořáky ve Slavíkovcích, kolaturu v Zaječí s příslušenstvím a dvůr „kurii“ v Bíteši.

Hodnota této transakce činila 13 890 zlatých 6 krejcarů.¹²

ČTVRT STOLETÍ COLLALTOVSKÉ KURIE

Kupcem bítešských cisterciáckých nemovitostí se stal 28. září 1688 nejvyšší komorník moravského markrabství Antonín František hrabě z Collalto, pán na Veverí, Brtnici, Černé, ad., který tyto nemovitosti pořídil za 2000 rýnských zlatých. Městský úřad se o prodeji dozvěděl, zdá se, až se zpožděním z dopisu odeslaném 2. dubna 1689 ze Žádovic. Tehdy byl informován, že Collalto koupil kurii a že ji bude obhospodařovat. Pak 4. května 1689 hrabě Collalto poslal městu dopis opatřený svým podpisem a pečeti, ve kterém dokazoval, že kurie v Bíteši patří jemu. Zmínil dokonce konfirmaci od krále Jiříka datovanou v Brně 4. srpna 1459 s termínem „curia“. S touto kurií Collalto údajně pořídil 3 lány rolí a 3 kusy lesů. Další dopis městu odeslal 1. května 1690, ve kterém zmiňoval, že dle zbraslavské gruntovní knihy náleží k jeho kurii jeden kus role, který užívá ševcová Jelínková. Pokud ona prokáže, že jej koupila, nebude Collalto usilovat o vrácení tohoto pozemku. V této věci si bítešský primátor Jiřík Skála dopisoval s collaltovským hejtmanem z Černé Andreasem Gottfriedem Limbem. Tento mu 26. března 1691 napsal, že pozemky, které užívá bítešská vrchnost a Jelínková, patří ke kurii. A že se nežádá vědět, zda-li jsou na prodej, ale zda od nich zmínění míní odstoupit. Pak 1. května 1691 Co-

llalto poslal ze svého brtnického sídla psaní městskému úřadu, aby zjistil, zda-li má Jelínková na předmětné pozemky právní nárok.

Antonín hrabě z Collalto se o několik let později obrátil na náměšťského hraběte, aby směnil své dva pusté domy v Bíteši za jeden obydlený, sousedící přímo s jeho kurií. A tak 3. ledna 1695 náměšťský úředník Andreas Irk napsal bítešským radním o tomto úmyslu a vyjádřil záměr, aby taková směna nebyla městu k újmě a aby se hraběti z Collalto vyhovělo. Uvažovaná směna se ovšem dotýkala nejvíce držitele onoho obydleného domu hrnčíře Jiříka Růžičky zvaného Vrzal, kterému vrchnostenský úředník doporučil usadit se na lepší dům na náměstí, aby si polepšil. Irk si přitom vyžádal primátora s jedním radním, aby přijeli na zámek kvůli lepší domluvě. Do Náměště skutečně bítešští zástupci dorazili a předložili žádost, aby z těch předmětných pustých domů město již neplatilo vrchnosti úrok. Bítešský Šimon František Adrian, který býval u důležitých městských jednání, se jednání s představiteli města nemohl

Pořízený dům měl půdorys ve tvaru „L“, jak dokazuje nejstarší plán Velké Bíteše z doby okolo roku 1710 (Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Sammlung Nicolai).

zúčastnit, neboť byl pověřen nákupem sukna na vojenské uniformy v Jihlavě. A tak Bítešským alespoň 18. ledna napsal, aby městský úřad navrhl, jakým způsobem by město mohlo být těchto platů zproštěno, na základě čehož by mohlo být vydáno potvrzení „pro budoucí ubezpečení města“, a následně by se mohla poslat z Náměště náležitá odpověď hejtmánovi do Brtnice.

Následně Jiřík Růžička přenechal dle vůle vrchnosti svůj dům (čp. 118) vedle kurie, který předtím v roce 1673 zakoupil v ceně 155 moravských zlatých. A 13. března 1695 mu byl do městské gruntovní knihy zapsán práвовárečný dům (čp. 13) na náměstí v ceně 500 moravských zlatých, na kterém měl po své manželce a švagrové pohledávku 100 moravských zlatých a který zůstal od požáru před pěti lety dosud neopraven. A tak dosavadní Růžičkův dům byl začleněn do areálu kurie a dva dosud pusté domy, zvané Ledvinkovský a Turkovský (čp. 120 a 121), byly začleněny pod městskou správu s náměšťskou vrchností. Ledvinkovský byl pak osazen hospodářem v roce 1727, Turkovský dříve v roce 1724.¹³

V roce 1696 zdědil kurii syn Antonína z Collalto Leopold Adolf Rombaldo hrabě z Collalto, který zemřel v roce 1707 na následky souboje s nevlastním bratrem. Poté se stal administrátorem pozůstalosti Karel Ludvík hrabě z Rogendorfu, za kterého byl 1. května 1707 vyhotoven soupis inventáře kurie. Dům byl tehdy zařízen pro příležitostné ubytování větší skupiny lidí; vedle běžnějšího kuchyňského zařízení se tu nacházela i chlebová pec a stoly s lavicemi hnědé barvy. Ještě téhož roku byla kurie spo-

lečně s panstvími Veverí a Říčany připsána collaltovskému dědici nejvyššímu sokolníku císařského dvora ve Vídni Janu Weikardovi hraběti ze Sinzendorfu. Patrně právě tento majitel kurie uvažoval o několik let později o jejím prodeji. Asi proto 1. února 1714 na místě porovnal rájecký hejtman Samuel Sattenwolf soupis inventáře z roku 1707 se současným stavem a sepsal, co vrchní hejtman Jiřík Ignác Klöpffer odvezl. Jednalo se o část nabytku, různé písemnosti a množství obrazů a mědirytin, včetně jednoho vyobrazení bítešské kurie. Zmíněny tu byly tyto místnosti: jídelna („*in dem taffel ziemer*“), ložnice („*in der Retirada*“), kancelář („*in der oficier zimer*“) a horní sál („*auf dem obern saal*“).

Bítešské matricy tu zmiňují k 12. červnu 1708 šafáře Jiříka Pavlíčka, který byl svědkem na svatbě Jana Mrázka. Další zmínka je ze 4. ledna 1714, kdy tu zemřel šafář Šimon Januj ve věku údajně 40 let.¹⁴

VYŘEŠENÍ SPORU - POŘÍZENÍ NEMOVITOSTI MĚSTEM

Rozepře mezi vlastníkem kurie a městem ohledně pozemků a práv však stále nebyla uspokojivě vyřešena. Znovu ji začal řešit za hraběte ze Sinzendorfu rájecký hejtman Samuel Sattenwolf v dopise 29. ledna 1715. Jeho postoj vycházel z kupní smlouvy, na základě které byla v roce 1688 kurie od kláštera koupena. Městský úřad reagoval 5. února tak, že obhajoval městská práva a že se ze

strany města neděje žádná křivda. Asi tato přetrvávající nesrovnalost se stala hlavní příčinou rozhodnutí kurii prodat. Na to, že se kurie nabízí ke koupi, upozornil pro město občas pracující brněnský advokát Kašpar Leopold Thallmann, který městskému úřadu doporučil ji koupit. Cena byla stanovena na 2395 rýnských zlatých. Město ovšem mělo v hotovosti „jen“ 500 zlatých.

Primátor Šimon František Adrian a radní Tobiáš František Šandera, Rudolf Truska, Alexander Antonín Staněk, Jiřík Svoboda, Havel Hájek, Pavel Porupka a Lukáš Kostecký si pro účely koupě kurie vypůjčili 20. března 1715 dalších 500 zlatých pod úrokem 6 %. Takto získaných 1000 zlatých v hotovosti složili u svého advokáta Thallmanna v Brně. Dále hraběti Sinzendorfovi vynahradili za učiněné náklady na dům 23 zlatých. Radní při tomto vyřizování jezdili do Brna, kde utratili 4 zlaté 39 krejcarů, a v Bíteši pohostili hejtmana z Veverí a polesného jídlem a pitím za 2 zlaté. Dále město vyplatilo šafáři na kurii Jiříku Čermákovi¹⁵ za poslední čtvrtletí v roce 1714

V roce 1825 již byla hmota zástavby doplněna do stavu, jaký známe víceméně i dnes (císařský povinný otisk stabilního katastru, doplněna čísla popisná v textu uvedených domů).

zadrženou odměnu 4 zlaté a špích soli za 49 krejcarů. Tím město mohlo považovat bývalou collaltovskou kurii za svou. A tak prostřední mlynář a Vavřinec Braun spravili plot u zahrady (1 zl. 30 kr.), Braun zhotovil i dřevěnou mříž pod okny (1 zl.), zedník z Bystřice vystavěl mydlářskou dílnu (6 zl.), na kterou bylo pořízeno 4000 šindelů (2 zl. 24 kr.) a od kováře dva nárožníky (6 kr.). Zároveň sem město pořídilo jednu krávu od krásenského mydláře (8 zl.), který byl nájemcem dílny, a za druhou krávu vyplatilo zatím 2 zl. A tak v roce 1715 město vydalo na kurii celkem 1040 zl. 39 kr. a na dobytek 10 zl. Radní pak 22. září 1715 obdrželi od svého advokáta dopis, že komise na prodej kurie bude z důvodu úmrtí hraběte Sinzendorfa do deseti dnů zrušena. Samozřejmě myslel i na další právní souvislosti, které měl městský úřad doladit. Brzy vyplynulo, že dědicem Jana Weikarda hraběte ze Sinzendorfu se stal jeho nejstarší syn Prosper Antonín hrabě ze Sinzendorfu. S ním město proces koupě kurie zřejmě dokončilo.

Městský úřad při koupi kurie vypracoval i následující soupis pozemků:

„Poznamenání rolí od domu Curie:

Za kostelem dle stodole od domu Curie 1 kus (1 měřice 1 achtele),

Item za touto rolí 1 kus (1 měřice 2 achtele),

Šlabka nad Šlabkou varhaníkovou (7 měřic),

Rolí Rejtok 1 kus (8 měřic),

Nad Skalním rybníkem napravo 1 kus (4 měřice),

U téhož rybníka chobota nalevo 1 kus (1 měřice 2 achtele),

*U křížinkovský cesty 1 kus (7 měřic),
Za stodolami za kostelem 1 kus (5 měřic
2 achtele),
Za Lánicemi polouděli 1 kus (8 měřic);
celkem 9 kusů (44 měřic 3 achtele).“*

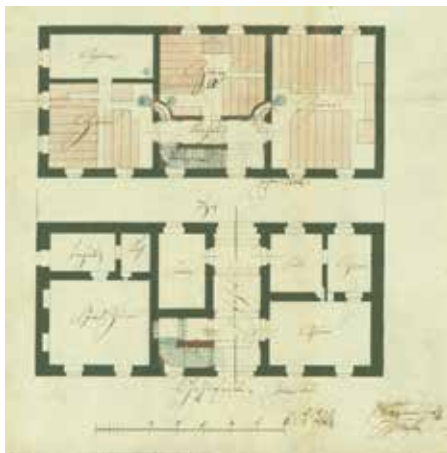
OBECNÍ DVŮR S HOSPODÁŘSTVÍM A UBYTOVÁNÍM

Městský úřad zatím během roku 1716 dokončil stavební úpravy mydlářské dílny a nechal provést další úpravy hospodářského dvora včetně kamen v čeledníku, kůlny s došky, stáním pro koně, jakési zadní střechy, pořídil vůz a další hovězí i vepřový dobytek, drůbež, začal vyrábět „sejry“ a máslo, apod. Zaměstnával tu šafářku a čeládku. Náklady tak dosáhly částky 40 zl. 37 kr. V následujícím roce 1717 se hospodaření zdokonalovalo, přičemž náklady včetně splátky 500 zl. dosáhly po odečtení příjmů 506 zl. 53 kr. V roce 1718 město prodalo 20 $\frac{3}{4}$ mázu másla (asi 22 litrů) za 9 zl. 42 kr. a 75 $\frac{3}{4}$ liber „sejra“ (asi 39 kg) za 3 zl. 28 kr. Náklady na dvůr činily 18 zl. 6 kr. 1 d.

Sklep asi z roku 1744 po 271 letech užívání (foto: Jan Zduba, 2015).

Půdorys přízemí a patra přední budovy na plánu rozšíření školy na trojtřídní asi roku 1853 (Jan Pavouček; SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 14, č. 197).

Dle popisu rájeckého Samuela Sattenwolfa z 2. února 1718, který byl nepříliš čitelně přepsán v roce 1752, město pořídilo budovu a příslušenství kurie. V budově se podle inventáře nacházelo 6 obytných místností, totiž jídelna („*taflstubb*“), kancelář („*Cabineth-officier*“), místnost pro služebnictvo („*bayorii*“ *Schastres zimer*“), kuchyně („*kuchel*“), komora („*camer*“) a stáje pro 30 koní. K tomu náležela domovní zahrada s velkou stodolou před bránou, avšak bez studny. Z polností bývaly přes zimu osívány pšenicí a žitem role o výměře 18–20 měřic, další role o výměře 2–3 měřic bývaly přes léto osívány ječmenem. Třetí role ležela ladem. Seno se sušilo na loukách mezi poli a na několika pozemcích v množství 3 až 4 fůry. Kus vzrostlého lesa sloužil pro potřeby domu. Vrchnostenský úřad poté ještě řešil vymezení pozemků. Náměšťský hejtman Lambert proto poslal 18. října 1718 do Bíteše dva své úředníky, aby zjistili hranice pozemků kurie.

V roce 1719 dvůr produkoval kromě obilí zejména husy a z kravího mléka šišky slané „sejra“, dále samotné mléko i máslo a tvaroh, stále disponoval vozem s koňským spřežením. Náklady v tomto roce dosáhly 30 zlatých 37 krejcarů 1 denár. Pro rok 1720 se obecní účty nedochovaly, údaje jsou k dispozici až z následujícího roku 1721. Stále patrně s jedním potahem převažovalo pěstování obilí, doplněné chovem především slepic na vejce, kachen a krav na maso i mléko. Stále tu byl vyráběn „sejr“. Zmíněn je tu kromě obecní děvečky jménem obecní pacholek Jakub Rouš¹⁶. Výdaje v tomto roce dosáhly částky 55 zl. 49 kr. 3 d. Přes vynakládanou snahu probíhalo hospodaření stále víceméně v malém rozsahu, výrazně dominovala produkce obilí.

Na jaře roku 1722 radní upustili od provozování hospodářství ve vlastní režii a dvůr od 16. března pronajali. Výše nájmu byla počítána na kvartály, každý na 12,5 zlatých. Za tři kvartály tak nájemníci „domu Curie“ bitešští měšťané Pavel Kostelecký a Jan Alt „i s anticipací“ zaplatili dle smlouvy dohromady 37,5 zlatých. S pronajmutím dvora pak souvisel propad obecních příjmů za prodané obilí.¹⁷ Oba nájemníci platili nájem ještě v letech 1723 a 1724, a to tutéž částku počítanou dle kvartálů, které začínaly 9. listopadem; a tak za rok mělo město příjem z nájmu dvora 50 zlatých. Zatímco v roce 1723 město nevynaložilo na dvůr žádné náklady, v roce 1724 již zaplatilo přestavbu kamen v čeledníku, vyspravení střechy, zhotovení dřevěných schodů „na sejpku horní“, vylíčení „oficírské“ (úřednické) světnice a vymetení komínů. Zá-

sadnější investicí se stala výstavba obecní pekárny, pro kterou tři zedníci přestavěli ohniště, prolámali zdi a použili 200 cihel pořízených od vrchnostenského velkostatku. Tím obecní náklady na dvůr dosáhly výše 13 zl. 3 kr.

Nájem byl ukončen po prvním kvartálu 1725 a město se díky schopnému primátorovi Šimonu Františku Adrianovi vrátilo k hospodaření ve vlastní režii. Přikoupilo dva býky a krávu k dalším stávajícím, chovalo též drůbež, produkovalo mléko a tvaroh i kvašené zelí; opraven byl plot u zahrady. O hospodářství se staral šafář Jakub Rouš s manželkou. Náklady tehdy dosáhly výše 27 zl. 28 kr. 2 d. Toto hospodaření pokračovalo i v roce 1726, kdy obec vynaložila na dvůr 9 zl. 28 kr.

V dalším roce 1727 již za jiného primátora bylo hospodaření v městské režii utlumeno či dokonce skončeno, když tu město přes zimu ubytovalo důstojníka v hodnosti „oberstwachtmeister“ náležejícímu k dragounskému regimentu prince Evžena a jeho vojáky. Pro něj tu město zajistilo nový nábytek a úpravu zázemí včetně výčepu v celkovém nákladu 16 zl. 51 kr. Tehdy se asi v přízemí nacházel čeledník a maštale, po schodech se vyšlo do patra na mázhaus a dále k horním světnicím, z nichž jedna byla kanceláří, někde se nacházel též záchod, snad v přízemí kuchyně s ohništěm, tamtéž patrně i pekárna a ve velké světnici zřejmě v patře kamna, na půdě sýpka.

V následujícím roce 1728 výdaje směřovaly výhradně k drobným opravám budovy, a to ve výši 7 zl. 7 kr. 2 d. I v dalším roce 1729 město v domě nadále ubytovalo důstojníky, totiž z dragounského

regimentu hejtmána jménem Althaus a oberstwachtmeisterova feldšera. Tehdy byl na dvoře obnoven chlév a náklady na údržbu domu činily 8 zl. 17 kr. V tomto roce, 17. ledna 1729, advokát Thallmann upozornil městský úřad na nutnost doplacení kurie, aby ji nemohl koupit někdo jiný, což město patrně dořešilo. Pak v roce 1730 výdaje byly opět údržbové ve výši 3 zl. 8 kr. V domě pak byla v roce 1735 opravena okna ve farářově světnici (45 kr.), neboť farář tu bydlel po požáru fary od léta 1731 do roku 1738. Roku 1736 proběhly drobnější opravy a výměna šindele (10 zl.), v roce 1738 se v místnostech, kde bydlel farář a městský písař, nacházely tři komíny, a někde v domě byla též invalidovna (obecní výdaje 4 zl. 33 kr.). V roce 1744 byly vyměněny šindele na střeše a během tří týdnů vykopán sklep, který zedník vyklenul a tesař k němu dodal futra.¹⁸

ÚŘEDNÍ OHLÉDNUTÍ ZA KUPEM NEMOVITOSTI

Nový zájem o městský dvůr či dřívější collaltovskou kurii se objevil při koupi náměšťského hrabství Bedřichem Vilémem hrabětem z Haugwitz v roce 1752. Tehdy 29. srpna inspektor v Náměšti Karel Josef Giner prohlížel vrchnostenský archiv. K pořízení bývalé collaltovské kurie městem sice našel řadu dokumentů, avšak nebyla mezi nimi kupní smlouva, jen ta z roku 1688. Proto se obrátil na městský úřad s tím, že vypsal dokumenty z vrchnostenského archivu a očekával jejich porovnání s městským

archivem. Městský úřad zjistil, že se tato nenalézá ani u něj. A 1. září se vyjádřil úředník starobrněnského kláštera Martin Antonín Dittrich, že nenalezl záznamy o právech bítešské kurie.

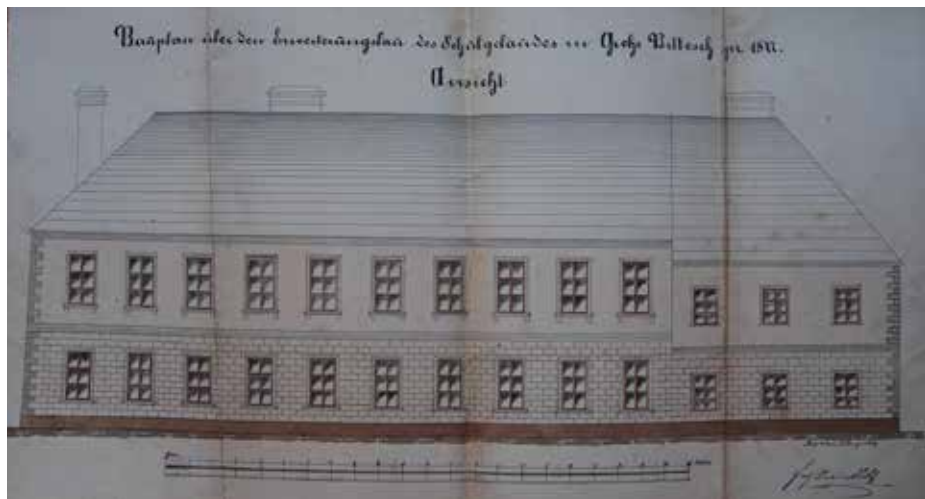
O kupní smlouvu se pak 27. března 1756 zajímali ještě z Brna kvůli uložení poplatků. Žádost na autentický přepis byla vyžádána jménem Václava hraběte Sinzendorfa. Proto ji bítešští představitelé hledali ještě v pozůstalosti advokáta Thallmanna. Avšak koncipista c. k. Tribunálu a Apelace Karel Antonín Lička odepsal 4. dubna 1756, že se v Thallmannově pozůstalosti předmětná smlouva nenašla a že Thallmann založil akta „Bůh ví kde“ („Gott weys wo“).

PROMĚNA MĚSTSKÉHO DVORA V OBCENÍ ŠKOLU

V květnu 1762 obecní dvůr, ještě stále zvaný Kurie, pohorel spolu s dalšími

domy v Hrnčířské ulici a kostelem. A tak v dubnu 1763 město sepsalo s tesařem Tomášem Kousalem smlouvu na jeho opravu. „*Měj zhotovit šindele, půdu kde pohorela a co se najde, včetně trámů, dveří, ovčírny, ad. za stanovenou odměnu 70 zlatých.*“ Po následujících několik let se v matrikách objevují zápisy, týkající se pobytu vojáků na kurii.¹⁹ Město pak 16. února 1769 odprodalo od svého dvora „*jedno pustý místo k vystavení gruntu*“, které bývalo dříve zřejmě domem, později označeným jako čp. 118, městskému syndikovi Františku Heppilovi za cenu 30 zlatých. Toto místo bylo vyměřeno 3. června téhož roku „*na 8 sáhů šířky [tj. 15,2 m], jak od pánů starších obecních sády zasaděný jsou, zdáli pak až ke zdi šancům*“.²⁰

Když v květnu 1776 vypukl velký požár, který pohltil špitál na okraji náměstí, byli špitálníci přestěhováni na kurii. O čtyři roky později bylo rozhodnuto, že špitál na kurii zůstane, pročež město prodalo dosavadní ještě stále neopravenou

Vizualizace přestavby dvorního křídla budovy z roku 1877 (František Světlík; SOkA ZR, f. AMVB, sign. C 14, č. 202).

špitální budovu do soukromých rukou. Dále v roce 1790 byla na kurii přestěhována dvojtřídní městská škola, neboť dosavadní školní budova s jednou třídou (čp. 73) v Kostelní ulici již nespĺňovala zvýšené nároky požadované státem. Později radní rozhodli, že odprodají od bývalé kurie zahradu. Stalo se tak 16. února 1819, kdy byla zahrada vyměřená na 134 $\frac{1}{3}$ čtverečních sáhů (tj. 483,15 m²) prodána k vystavění domu (čp. 196) za 300 zlatých, načež kupující František Kočent ji po měsíci 18. března prodal obratem dále za 500 zlatých. V roce 1846 se v budově nacházela ještě stále dvojtřídní škola, dále byt učitele a školního pomocníka, byt pro špitálníky, nemocniční pokoj a umrlčí komora.²¹

Při úvahách o rozšíření školy na trojtřídní vypracoval zřejmě roku 1853 bítešský tesař Jan Pavouček plán přestavby. Další tlak na rozšíření školy nastal v roce 1870, kdy nové zákony vedly k rozšíření školy na pětitřídní. Dvě třídy byly proto dočasně zřízeny v jiných domech. Následně 30. května 1874 vypracoval bítešský zedník a tesař Jan Bouček plán novostavby bočního křídla budovy. Tehdy se uvažovalo o rozšíření pouze o dvě třídy, a tak přístavba byla navržena přízemní. Záhy se

Škola v roce 1880 (SOKA ZR, f. AMVB, sign. Ea 1, fol. 161).

však zjistilo, že je třeba školu rozšířit více, což se projevilo 14. prosince 1876, kdy náměšťský Halámek rozpracoval půdorys přízemí a patra uvažované celé školní budovy. Nato 20. srpna 1877 rosický František Světlík navrhl vzhled patrové přístavby. Tyto plány byly realizovány v následujícím roce 1878, kdy byl přestavěn celý boční a zadní trakt. V důsledku této přestavby byl špitál odstěhován. Pozdější rozšiřování školy již nebylo řešeno výraznými přestavbami této budovy, ale výstavbami budov nových na jiných místech.²²

OBECNÍ NEMOVITOST V SOUČASNOSTI

Bývalý obecní dvůr nepřestal sloužit školství ani poté, co se z něj v roce 1995 po 205 letech odstěhoval 1. stupeň základní školy a nahradila jej základní umělecká škola. Po období značně omezených investic do budovy započala její rekonstrukce. Tato probíhala již za účasti památkové péče, neboť se budova ocitla v roce 1990 v městské památkové zóně a sama budova se stala v roce 1996 kulturní památkou. Nejviditelnějším projevem rekonstrukce se stala nová fasáda, která se doslova rozzářila v roce 1998 dle návrhu architekta Vlastimila Kunčíka. Jak je uvedeno na webových stránkách ZUŠ (2015), po nastěhování „škola tak konečně získala rozsáhlé prostory, které ovšem bylo zapotřebí upravit dle potřeb umělecké školy. Po čtýných rekonstrukcích naši školu dnes pravidelně navštěvuje 300 žáků, kteří si mohou vybrat z oboru hudebního, výtvarného a tanečního.“²³

- 1 Jan ZDUBA, Město Velká Bíteš v roce 1414 : Edice zakládacího zápisu k 600. výročí nejstarší městské knihy Velké Bíteše, Velká Bíteš 2014, s. 6, 10 („Item der hof gelegen pey dem kirch tor d' ist cynsses frey, wenn aller unrecht' gab nicht.“). Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VIII. díl, Praha 2011, str. 133. Jan ZDUBA, Urbanistický vývoj vrchnostenského města Velké Bíteše v letech 1414–1848, vlastivědný sborník Západní Morava XIII., 2009, str. 156.
- 2 Jiří DOLEŽEL, Ke vzniku a vývoji několika měst střední a severozápadní Moravy, In.: Archaeologia historica 20, 1995, str. 212.
- 3 Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond Archiv města Velká Bíteš, signatura C 18 (Přílohy k úctům obce), č. 4. Svatojiříský úrok v roce 1594 město vybíralo takto: čp. 117 - Martin Hošek na trubače 2 g., z rolí 5 g. 2 d., z Poloudělí ½ g. = 7 ½ g. 2 d.; čp. 120 - Vondra tkadlec 2 g., z rolí 1 g. = 3 g.; čp. 121 - Kříž hrnčír 2 g. V roce 1690 město vybíralo svatováclavský úrok z pozemků následovně (sign. C 18 - přílohy, č. 21): čp. 117 - Kambovský patřící panu hraběti Colalto - obec musí doložit 13 kr. 4 d.; čp. 120 - Martin Ledvinka pustý pana hraběte Colalto - obec musí doložit 2 kr. 4 d.; čp. 121 - Václav Turkovský pana hraběte Colalto - obec musí doložit 2 kr. 4 d.
- 4 Jan ZDUBA, Historie soukromých velkobítešských domů, Velká Bíteš 2008, 6 číslovaných kusů. TÝŽ, Historie velkobítešských domů, Zpravodaj města Velké Bíteše, červen 2014 – říjen 2014.
- 5 Základem příspěvku je korespondence, která se nachází v jedné složce: SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 5 (Dvůr Curie 1626–1786).
- 6 Moravský zemský archiv v Brně, f. G 160, sign. M 859, inv. č. 3575, fol. 146r (DVD: inv.č.3575M859268.tif): „Z Byteše přichází ze tří osob poddaných usedlých ku klášteru tomuto náležitých ourok o sv. Jiří a o sv. Václavě. Martin Bílek dává platu 14 grošů, Ondřej tkadlec 1 groš, Bartoň Hodovský 1 groš. Summa platu o sv. Jiří 16 grošů. A o sv. Václavě tolikéž.“. Uvažovaná datace k roku 1624 vyplývá z porovnání jmen držitelů gruntů dle městských gruntovních knih (viz poznámka č. 4) a dle analogie gruntovní knihy osovského panství (viz: Jan ZDUBA, Osová Bítýška a Vlčkov na osovském panství mezi lety 1548–1638 dle gruntovních register (Přehledy právních deliktů a vlastnických převodů gruntů), vlastivědný sborník Západní Morava XIV., 2010, s. 82).
- 7 SOKA ZR, f. AMVB, sign. Ea 1, fol. 135 („Paměť v příčině jednoho pustého kruntu ku Královu klášteru na Starém Brně patřícího“). Jan ZDUBA, Vznik a zmar klášterní hospody v barokní Velké Bíteši, Zpravodaj města Velké Bíteše, leden 2015, str. 25–26.
- 8 SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 18 (Výroční počty), č. 9. Víno bylo vyúčtováno 3. září 1679 na 18 krejcarů.
- 9 S adresou: „Důstojně velebné a v Pánu Bohu nábožné panně, panně Rozině Tenkelotové, svatého řádu cistercienského, a panně, panně abatyši králové kláštera Panny Marie palácu na Starém Brně, Vaší Milosti k nám milostivé náklonné, do králové kláštera“.
- 10 „...Že něco neobyčejného se býti zdá, aby těm obyvatelům, které můj klášter na ty grunty dosaditi chce, město předpisovati mělo neb mohlo, zda-li by oni toliko s tímto neb oním obchodem městským jim ahsignirovaným se živiti měli. Jsa vůbec vědomo, že kdo v městě bydlí a právo městské má, ten buď s prodáváním a handlováním obilí, dobytka, krámských věcí, železa a mnohých jiných podobných mobilí živnosti své valně hleděti může, aniž na tom co záleží, zda-li on řemeslník neb forman neb zahradník aneb sice v něčem jinším umělý neb neumělý jest, a tak také jsouce šenk piva aneb kořalky pálení měšťanského obchodu, nenachází se žádná podstatná příčina, proč by Petrovi neb Pavlovi se to od rady městské zapověděti aneb zamezovati a toliko tomu, komu by magistrát mnil, dovolovati mohlo neb když se městu obdarování a privilegia udělí, tehdy nejsou míněné na zdi a kamení neb radní osoby než na obyvatele a měšťany, kteří město činí a tak jsouce našemu klášteru takové městské domy od slavné paměti králův českých a moravských se vším právem, které na městských jinších domích býti může, zadané a naše nadání a svobody až do nyní vždy pořádně confirmované, nemůže nám žádný ani taky pan hrabě z Vertenberku jakožto nynější pohesnor v temž nic ujímati ani toho zlechčovati. Poněvadž nám to dřív, než oni Bíteš dostali, zadáno již bylo a naše obdarování již tehdy pořádnost svou mělo, na ně pak víc nic než to, co prv zadáno nebylo, přijíti nemohlo a nepřišlo...“

- 11 SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 18, č. 9 (obecní počty).
- 12 MZA Brno, f. E 9, sign. M 29 (<http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E09/fond?block=17>).
- 13 SOKA ZR, f. AMVB, kn. č. 11788, fol. 177 (čp. 13), 202 (čp. 118). Jan ZDUBA, Historie velkobítešských domů, Zpravodaj města Velké Bíteše, červenec-srpen 2008 (čp. 13), červenec 2014 (čp. 118), září 2014 (čp. 120), říjen 2014 (čp. 121).
- 14 MZA Brno, matriky Velká Bíteš.
- 15 Šafář Jan Čermák je v matrikách zmíněn k 20. září 1715, kdy se mu a jeho manželce Dorotě narodila dcera Kateřina, jejímiž kmotry se stali kapitán „ex Auhoř“ František From a manželka Šimona Adriana Eleonora.
- 16 Jakub Rouš prodal v roce 1718 svůj dosavadní dům čp. 44 poblíž Horního mlýna v Lánících, který pořídil v roce 1697. V roce 1719 se živil asi přechodně jako hrobař.
- 17 SOKA ZR, f. AMVB, sign. C 18 (Výroční počty), č. 39–53. Pod položkou příjmu za prodané obecní obilí byly uvedeny následující částky: 1715: 1 zl. 24 kr., 1716: 74 zl. 44 kr., 1717: 186 zl. 19 kr., 1718: 141 zl. 5 kr., 1719: 260 zl. 28 kr., 1721: 242 zl. 22 kr. 2 d., 1722: 0, 1723: 17 zl. 33 kr., 1724: 100 zl. 1 kr., 1725: 26 zl. 27 kr., 1726: 118 zl. 59 kr. 2 d., 1727: 43 zl. 39 kr., 1728: 16 zl. 30 kr., 1729: 3 zl. 22 kr. 2 d.
- 18 Tamtéž, sign. C 18 (Výroční počty), č. 39 (1715), 40 (1716, primátor Š. F. Adrian), 41 (1717, primátor Š. F. Adrian, výdaje byly rozloženy na „vydání na čeládku obecní“ a „dům Curie neb dvůr obecní“), č. 42 (1718, primátor František Truska), č. 43 (1719, primátor Bernard Kostecký), č. 45 (1721, primátor B. Kostecký), 46 (1722, primátor Rudolf Truska), 47 (1723, primátor F. Truska), 48 (1724, primátor Š. F. Adrian), 49 (1725, primátor Š. F. Adrian), 50 (1726, primátor Š. F. Adrian), 51 (1727, primátor Tomáš František Šandera), 52 (1728, primátor Š. F. Adrian), 53 (1729, primátor Š. F. Adrian), 54 (1730, primátor Š. F. Adrian), 55 (1735), 56 (1736), 57 (1737), 58 (1738), 59 (1739), 61 (1743), 62 (1744 - „tesařovi od pobíjení střechy na domu Curie a všelijaké jiné správy dáno 3 zl. 39 kr., tesařovi od děláni futra ku sklepu v domu Curie za 5 liber latových hřebíkův 1 zl. 28 kr., sklenářovi v domě Curie a kaplance od oken dáno 39 kr., zedníkům od vyhotovení sklepu v domě Curie zaplaceno 13 zl. 7 kr. 2 d., robotůřům za 3 neděle při tom dáno 4 zl. 52 kr. 3 d.“).
- 19 Na sklonku sedmileté války, 10. dubna 1763, tu zemřela dvouletá Kateřina, dcera vojáka Václava Hlavana. Pak 26. ledna 1765 se tu narodila nemanželská Marie Anna, jejíž matka Anna byla dcerou Šimona Ondráka, a již se stal kmotrem Jan Spindler z kurie. Nato 17. dubna 1765 se tu narodila Kateřina Barbora, dcera vojáka Františka Nováka, již se stal kmotrem jiný voják Václav Nohel. Vzápětí 21. dubna 1765 se tu narodila ještě Kateřina, dcera vojáka Alberta Kuchaříka, které se stali kmotry František Hájek z kurie a manželka vojáka Václava Nohela Barbora. Dále 28. července 1766 se tu narodil Jan Nepomuk Vavřinec, syn vojáka Ondřeje Sterna, kterému byl kmotrem bítešský primátor Jan Gionima s manželkou. Následně 7. února 1768 se voják Jiřík Goldstein oženil s bítešskou Annou Jeřábkovou a svědky jim byli vojáci z kurie Josef Ludvík a Josef Bergli. Ještě 26. února 1770 se tu ženil voják Jan Hanuš s bítešskou Annou, dcerou ševce Antonína Fialy.
- 20 SOKA ZR, f. AMVB, kn. č. 11789, fol. 243 (čp. 118). Město stanovených 30 zl. neobdrželo, místo toho syndik Heppil „jeden obraz s pozlaceným rámem a Spravedlností malovanou do radní světnice jest obětoval a dal“.
- 21 Tamtéž, kn. č. 11795, fol. 500 (čp. 196); sign. C 4, č. 90 (1846).
- 22 Tamtéž, sign. C 14, č. 197 (nedatovaný plán, asi r. 1853), 202 (plány r. 1874, 1876, 1877). Jan TIRAY, Dějiny města Velké Byteše, 2. díl, Velké Meziříčí 1888, reedice 2007, s. 117–119. Ladislav ZAVADIL a Jan TIRAY, Bítešský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1900, reedice 2007, s. 37. Přehled školství, in: Památník slavností pětistyletého potvrzení městských práv města Velké Byteše ve dnech 14., 15. a 16. srpna 1908, Velká Bíteš 1908, s. 31–32. Vývoj základního školství, in: Regionální učebnice Bíteško, Chaloupky o. p. s. 2011, s. 54–55.
- 23 [Http://www.zusbites.cz/o-skole/historie](http://www.zusbites.cz/o-skole/historie).

Základní umělecká škola v dnešní době vyučuje v oborech:

- **hudební**
- **výtvarný**
- **taneční**

hinečná a pohostinná umělecká společenská kulturní folklórní muzejní divadelní taneční zvučná filmová
jní divadelní taneční zvučná filmová symfonická harmonická proměnádní společenská kulturní folklórní
cká společenská kulturní folklórní muzejní divadelní taneční zvučná filmová symfonická harmonická pro
rmonická p
hohostinná umělecká společenská kulturní folklórní muzejní divadelní t
i společenská kulturní folklórní muzejní divadelní taneční zvučná filma
vá symfonická harmonická proměnádní společenská kulturní folklórní
muzejní divadelní taneční zvučná filmová symfonická harmonická pro
hohostinná umělecká společenská kulturní folklórní muzejní divadelní tan

**Informační centrum
a Klub kultury**
Velká Bíteš

Velká Bíteš:
jedinečná a pohostinná

BÍTEŠSKO.com
kulturně společensko informační portál